

1922: ο ξεριζωμός

Διαδρομές επιβίωσης

Από την πυρπόληση της Σμύρνης.

Φωτό: <https://neareastmuseum.com/archives/>

Μαρτυρία Μαρίας Χάππα

Μείναμε οι γυναίκες και τα παιδιά. Σκόρπιοι κατεβήκαμε με έναν μπόγο ρούχα στην Πούντα* της Σμύρνης. Κάθε νύχτα οι Τούρκοι συρνόντουσαν κρυφά, ως εμάς, και έκαναν επίθεση στα κορίτσια. Κείνην την ώρα θα ήθελες να είσαι εκατό χρονών. Κάναν επίθεση. Φωνές, βοή ο κόσμος! Τα καράβια έριχναν τους προβολείς. Σταματούσαν προσωρινά, και πάλι τα ίδια. Φεύγαμε και πηγαίναμε στο νεκροταφείο. Κρύβαμε τα κορίτσια μέσα στα μνήματα, κι εμείς καθόμασταν από πάνω. [...]

Βλέπαμε κανένα καράβι, μας φαίνονταν πως μπορούσαμε να φύγουμε· τρέχαμε στην Πούντα. Και συνωστισμός, συνωστισμός! Γυναίκες, παιδιά, κάτω των δεκατεσσάρων χρονών και γέροι πάνω από εβδομήντα. Τους άλλους τους κράτησαν ομήρους. Πόσοι δεν κατρακύλησαν στη θάλασσα! Κοπέλες, κορμιά, μπόγοι στην επιφάνειά της.

Μας πήραν επιτέλους. Βγήκαμε στη Χίο και άλλοι στη Σάμο.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Έξοδος, Μαρτυρίες από τις επαρχίες των Δυτικών παραλίων της Μικρασίας*, τ. Α', Αθήνα 1980, σ. 27-29.

* Παραλιακή συνοικία της Σμύρνης. Τις μέρες της Καταστροφής είχαν συρρεύσει εκεί χιλιάδες πρόσφυγες ελπίζοντας να βρουν πλοίο σωτηρίας.

Μαρτυρία Κλειώς Νικολήνταγια

Πήραμε το δρόμο και πήγαμε στην ακρογιαλιά που έφευγε ο κόσμος. [...] Από πίσω μάς ρίχνανε σφαίρες. Εκεί που πηγαίναμε, στρατιώτες σκοτωμένοι χάμου, παλικάρια πνιγμένα που τα είχε βγάλει το κύμα, νταούλια πρησμένα.

Καθίσαμε στην άκρη και περιμέναμε. Μπαίνοντας στο σχοινί μέσα, εκεί κρατούσαν όσους θέλανε από τους άντρες. Πολλοί βάζανε στους ώμους τους τα παιδιά για να μη τους πάρουνε. Πετούσαν όμως τα παιδιά και τους κρατούσανε. Εμάς μας αφήσανε και περάσαμε όλοι.

Στο πλοίο μάς περιποιηθήκανε πολύ. Μας ήβγαλε στη Χίο. Οι Χιώτες όταν είδανε πως έφερε το πλοίο πρόσφυγες πήγανε και βάλανε και τους γαιδάρους στα σπίτια, για να μη βάλουνε καμιά πρόσφυγα να σωθεί. Μια Χιώτισσα μας έβαλε σε μια καρβουναποθήκη. Εκείνη, έκλαιγε το μωρό μου και την ανησυχούσε, κι όλο κτυπούσε από πάνω το τακούνι. Λέω του αντρός μου να φύγομε.

Το πρωί μπαίνομε στο πλοίο κι ερχόμαστε στον Πειραιά. Μας πήγανε στον Άη Βασίλη. Δεν ξέραμε τι να κάνομε. Έρχεται ένας Κρητικός και μας λέει:

– Ελάτε να σας στείλω στην Κρήτη. Έχω βόδια, χωράφια, θα περάσετε καλά.

Ο άντρας μου σαν άκουσε χωράφια μας ξεσήκωσε και φύγαμε. Το χωριό που πήγαμε το λέγανε Επισκοπή. Μας βάλανε σ' ένα σχολείο. Τι βόδια! Τι χωράφια! Ένα βόδι το είχανε κι εκείνο κουτσό. Είχε και μια μάνα στρίγγλα, που μας σήκωνε νύχτα να πάμε να μαζέψουμε ελιές.

Μια μέρα μου λέει ο μεγάλος μου γιος. «Μητέρα δεν ήρθαμε καθόλου καλά. Αυτοί είναι πιο φτωχοί κι από μας. Να φύγομε.»

Πήγανε πρώτα τα παιδιά στο Ρέθυμνο. Μας δώσανε στα Μιχίρια ένα περιβολάκι και καλλιεργούσαμε. Πώς να ζήσουμε; Μείναμε δέκα μήνες στα Μιχίρια και φύγαμε. Μας πήρε ο γιος μου και πήγαμε στη Θήβα. Βάλαμε τα καπνά και χάσαμε όλα τα λεφτά μας. Κάτσαμε τρία χρόνια.

Έρθαμε και νοικιάσαμε ένα σπίτι στο Χαλάνδρι. Επειδή δε βγαίναμε κάθε μήνα να πληρώνουμε το νοίκι, πήγαμε και μείναμε στις παράγκες. Εκεί μας καταγράψανε και μας δώσανε μετά σπίτια.

The Illustrated London News, 1922, September 30, σ. 504-505.

Μαρτυρία Λάμπρου Λαμπρικήδη

Τον Αύγουστο του 1922 κατέρρευσε το μέτωπο. Ο ελληνικός στρατός έφυγε μπουλουκηδόν, πλην του συντάγματος του Πλαστήρα, ο οποίος διήλθε των Βουρλών* την 2α Σεπτεμβρίου και συνέστησε στη δημογεροντία και σ' όλους τους Βουρλιώτες να φύγουν. Τους είπε ότι οι Τούρκοι κατεβαίνουν κι ότι διατρέχουν τον έσχατον των κινδύνων. Πλην, οι Βουρλιώται δεν άκουσαν. Είχαν το προηγούμενο του '14 και νόμισαν ότι κι αυτή τη φορά θα εξαπατήσουν τους Τούρκους. Την ανυπακοή τους αυτή την επλήρωσαν με το αίμα των. Εσφάγησαν και δεκαπέντε χιλιάδες Βουρλιώται. Οι Τσέτες με τους ντόπιους Τούρκους, αφού τους κλέψανε, κατόπιν τους εσκότωσαν. Πήραν πολλούς αιχμαλώτους στο εσωτερικό. Όσοι ξεφύγανε, σύμφωνα με μια διαταγή που είχανε, συγκεντρώθηκαν στην παραλία κι εκεί πήγαν βαπόρια και τους πήραν. [...]

Από τον Τσεσμέ, όσοι δεν πρόλαβαν να φύγουν, τους έσφαξαν οι Τούρκοι. Αι οίμωγαί από τη σφαγή ηκούοντο στη Χίο.

Την 1η Σεπτεμβρίου μπήκαμε σ' ένα μικρό βαποράκι που έκανε τη συγκοινωνία Χίου - Τσεσμέ. Στη Χίο μείναμε 15 ημέρες. Εκεί συνήντησα έναν εξάδελφό μου και μου είπε:

– Να φύγεις να πας στον Πειραιά, γιατί μου φαίνεται προετοιμαζόμεθα για επανάσταση.

Και πραγματικά έγινε.

Έφυγα κι ήρθα στον Πειραιά όπου κι εγκαταστάθηκα. Κατόπιν πήγαν στη Χίο πολλές φορές, Έκανα εμπόριο σταφίδας. Αγόραζα σταφίδα από τους Καραμπουρνιώτες, που την είχαν φέρει από την πατρίδα τους.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Έξοδος, Μαρτυρίες από τις επαρχίες των Δυτικών παραλίων της Μικρασίας*, τ. Α', Αθήνα 1980, σ. 69-70.

* Τα Βουρλά είναι πόλη στη χερσόνησο της Ερυθραίας, 4 χλμ. από τη θάλασσα και 35 χλμ. ΝΔ της Σμύρνης. Αριθμούσε 30.000 κατοίκους, από τους οποίους 25.000 ήταν Έλληνες.